

BİBLİYOGRAFYA :

Necmeddîn-i Kübrâ, *Risâle-i 'Aql ve 'İşk* (nşr. Müctebâ Minovî), Tahran 1345 hş./1966, nâşirin girişi, s. 30-32; Eflâkî, *Menâkıb-ü'l-'ârifîn*, II, 933; Brockelmann, *GAL Suppl.*, I, 787, 804; M. Nazif Şahinoğlu, *Alâ al-Davla al-Simnânî: Hayatı, Eserleri, Kelâm Telâkkisi, Tasavvuf Alanındaki Görüşleri ile Beyan al-ihsân li ahl al-İkân*'i (doktora tezi, 1966), İÜ Şarkiyat Araştırma Merkezi, nr. 6, s. 131-135, 285-289; H. Corbin, *En Islam Iranien*, Paris 1972, III, 175-176, 276, not 90; Bilmen, *Tefsir Tarihi*, II, 497-499; Süleyman Ateş, *İşâret Tefsir Okulu*, Ankara 1974, s. 139-160; M. Hüseyin ez-Zehbeî, *et-Tefsir ve'l-müfessirân*, Kahire 1405/1985, II, 376-382; Fritz Meier, "Stambuler Handschriften dreier persischer Mystiker", *Isl.*, XXIV (1937), s. 10-15.

HAMİD ALGAR

BAHRÜ'L-HAZAR

(bk. HAZAR DENİZİ).

BAHRÜ'L-KELÂM

(بحر الكلام)

Ebû'l-Muîn en-Nesefî'nin
(ö. 508/1114)
akaide dair risâlesi.

Tam adı *Baḥr-ü'l-kelâm fî 'akâ'idih ehli'l-İslâm* olan eser bazı yazmalarda *Baḥr-ü'l-efkâr*, *'Akâ'idü Ebi'l-Mu'în en-Nesefî*, bazılarında ise eserin tartışma üslûbunda kaleme alınmış olmasından dolayı *Mübâḥaṣâtü Ehli's-sünne ve'l-cemâ'a ma'a'l-fırakâ'd-dâle ve'l-mübtedî'a* (IA, IX, 199) adıyla anılmaktadır. Kaynakların ittifakla Ebû'l-Muîn en-Nesefî'ye nisbet ettikleri risâle "fasıl"lar şeklinde düzenlenmiş olup elli dokuz bölümden ibarettir. Bazı yazmalarda ise bölüm sayısı altmış dördtür. Risâlenin giriş kısmında mârifet, tevhid, iman ve din gibi terimlerin tarifi, beşerî ve ilâhî ilim hakkındaki Sünnî ve Mu'tezilî görüşler yer alır. İlk bölümlerde mârifetullahın akliîliği, iman ve küfürde iradenin etkisi ile çeşitli mezheplerin bu konudaki görüşleri, bezm-i elest, tevfiq, hızlân, saadet, şekâvet, fetret ehli, zâtî, fiilî ve haberî sıfatlar, kıdem, âlemin hudûsu, esmâ-i hüsnâ, Müşebbihe ve Kerrâmiyye'nin tenkidî, Allah'ın mekândan tenzihi, rû'yetullah, kelâm sıfatı, isim-müsemmâ, rızık gibi konulara yer verilir. Daha sonra istitâat, halku ef'âli'l-ibâd, imanın şartları ve mahiyeti, ke-bîre, Cebriyye, Havâric, Cehmiyye ve Mür-ci'e'nin tenkidî, şeytan ve neslinin insan fiilleri üzerindeki tesirleri, kesb, müci-ze, kerâmet, risâlet ve özellikle Hz. Mu-

hammed'in risâleti, mi'rac, hafaza melekleri, nefha, rızâ ve suht (öfke) sıfatları, Mu'tezile'nin ortaya çıkışı ve esasları, şefaât gibi muhtelif konular işlenir. Risâlenin son bölümlerinde de kabir azabı, mîzan, hesap, sırat, havz, cennet, ce-hennem gibi sem'iyât* bahisleri tertipsiz bir şekilde ele alınır. Risâle imâmet ve tafdîl, bazı Şîî iddialarının reddi, peygamberlere indirilen suhufa iman, İbâhiyye ve Münecime'nin bazı görüşlerinin tenkidî konularıyla sona erer.

Aynı bahislerin çeşitli bölümlerde tekrarlanması dolayısı risâlenin metot açısından başarılı olduğu söylenemez. Eserde Mâtürîdîler'in anlayışına aykırı olarak iman esaslarının beş asılda toplanması ve kadere imanın bunlar arasında sayılmaması dikkat çekicidir. Bel-li başlı bid'at fırkalarının görüşlerine temas ederek bunları tenkit eden mü-ellifin üslûbu ilk devir Sünnî kelâmcıların üslûbunu andırmaktadır. Eserin çeşitli kütüphanelerde yazma nüshaları vardır (Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 1500; ayrıca bk. IA, IX, 199). Orta boy elli sekiz sayfa kadar olan kitap Kahire (1329) ve Konya'da (1329) basılmıştır. Eseri Manastırı Lâfî Hasan Efendi 1022'de (1613) Türkçe'ye çevirmiştir. Ayrıca *İslâm İnançları ve Mezhepler Arasın-*

daki Görüş Farkları adıyla Cemil Akpınar tarafından yapılmış bir tercümesi daha vardır (Konya 1977).

Baḥr-ü'l-kelâm'ın bilinen iki şerhi vardır: 1. *Ġāyetü'l-merâm fî şerhi Baḥri'l-kelâm*. Hasan b. Ali el-Makdisî tarafından yapılan bu şerh kelâm ilmiyle ilgili genel bilgiler ihtiva eden bir girişle başlamaktadır. Eserde yapılan yorumlar Kur'an ve hadislerden alınan delillerle teyit edilir. Ebû Hanîfe, Ebû Mansûr el-Mâtürîdî ve diğer Hanefî âlimlerin görüşlerine yapılan atıfların da yer aldığı eser Mâtürîdî ekolüne ait müstakil bir kelâm kitabı gibidir. Orta boy 137 varaktan ibaret olan *Ġāyetü'l-merâm*'ın Süleymaniye Kütüphanesi'nde birkaç yazması bulunmaktadır (Hasan Hüsnü Paşa, nr. 1154; Kasıdecizâde, nr. 159, 723, 724). 2. *Şerḥu Baḥri'l-kelâm*. Ahmed b. Mahmûd el-Buhârî tarafından kaleme alınmıştır (Zebîdî, II, 3).

BİBLİYOGRAFYA :

Keşfüz-zunûn, I, 225; Zebîdî, *İthâf-ü's-sâde*, II, 3; *İzâhu'l-meknûn*, II, 141; Brockelmann, *GAL*, I, 547; *Suppl.*, I, 757; *Osmanlı Müellifleri*, II, 52; Metin Yurdagör, *Bibliyografik Bir Kelâm Tarihi Denemesi*, İstanbul 1989, s. 86; A. J. Wensinck, "Nesefî", *IA*, IX, 199.

YUSUF ŞEVKİ YAVUZ

BAHRÜ'L-KULZÜM

(bk. KIZILDENİZ).

BAHRÜ'L-MAĞRİB

(bk. AKDENİZ).

el-BAHRÜ'L-MUHÎT

(bk. OKYANUS).

el-BAHRÜ'L-MUHÎT

(البحر المحيط)

Ebû Hayyân el-Endelüsî'nin

(ö. 745/1344)

nahvî-edebî tefsiri.

Baḥr-ü'l-kelâm'ın ilk sayfası (Hacı Selim Aga Ktp., nr. 584)

